

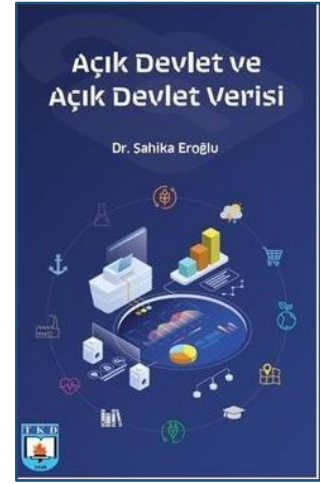
Tanıtım-Değerlendirme / Kitap İncelemesi

Açık Devlet ve Açık Devlet Verisi /Şahika Eroğlu. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği İktisadi İşletmesi, 2018.

Dr. Öğr. Üyesi Bahattin YALÇINKAYA/ Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde görev yapmakta olan Dr. Şahika EROĞLU'nun doktora tezinden üretmiş olduğu ve 2018 yılı Kasım ayında yayınlanmış bu kitabı, ülkemizde ve dünyada elektronik ağların katkısıyla gelişme potansiyeline sahip olan devlet verilerinin vatandaşlara yönelik paylaşımı, kullanılması ve yeniden kullanımı ile ilgili mevcut durum hakkında bilgi vermekte; buna ek olarak konu ile ilgili farkındalık yaratmakta ve etkili bir açık veri yönetimi için kuramsal bir model sunmaktadır.

Beş ana bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, "açık devlet kavramsal temeller ve etki unsurları" başlığını taşımakta ve yazar, açık devlet verisinin kavramsal olarak anlaşılabilirliği adına açıklık, şeffaflık, bilgiye erişim ve bilgi edinme hakkı gibi olguları tanımlanmıştır. Ardından, kamu sektörü bilgisinin ne olduğu, bilgi çağında bu bilginin ekonomik değerinden bahseden çalışma ve raporlara atıfta bulunarak detaylandırmış ve bu bilgiye erişim ve kullanım engellerinden bahsetmiştir. Kamu sektörü bilgisi ile birinci dereceden ilişkili bir kavram olan "açık erişim", bu bilginin kullanım aracı bağlamında tanımlanmıştır. Bölüm sonunda ise tüm bu bahsedilen teorik bilgiler ışığında açık veri, herhangi bir kısıtlama veya kontrol mekanizmasına tabi olmadan herkes tarafından ücretsiz ve serbestçe kullanılabilen/yeniden kullanılabilen veriler olarak tanımlanmıştır. Yazar, açık verilerin çeşitli araçlar vasıtasıyla işlenip enformasyon, bilgi ve bilgeliğe evrilmesini açıklayan "açık veri değer piramidi"nden bahsederek bölümü sonlandırmıştır.

Kitabın ikinci bölümü "açık devlet ve uygulamaları" başlığını taşımaktadır. Bölümde, açık devlet kavramının ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde 1953 yılında ortaya çıktığı bildirilmekte, fakat modern anlamda bahsedilen açık devlet kavramının ilk defa 2009 yılında ABD Başkanı Barack Obama ve yönetiminin açık devlet direktiflerini yayınlaması ile başladığı vurgulanmıştır. Bu direktifler neticesinde geliştirilen "data.gov" projesi, açık devlet verilerinin paylaşılmasında ilk ve en önemli örneklerden biri olup, bu uygulamadan diğer devletler tarafından geliştirilen açık devlet uygulamalarına örnek olmuştur. Bölümde ayrıca; kamu sektörü bilgisinin herkese açık olması ve paylaşımının desteklediği iki önemli olgudan bahsedilerek, detaylandırılmıştır: Bilgi edinme hakkı ve açık devlet hareketi. Her ne kadar bu kavramlar farklı politika ve stratejiler bağlamında uygulanırsa da, ortak nokta olarak bilgi paylaşımının önemi ve şeffaflığı üzerinde durmaktadır. Fakat bu noktada bir ayrımın yapılması da gerekmektedir: Bilgi erişim (edinme) hakkı, resmi belge veya doküman bazlı bir erişim anlamına gelirken; açık veriler, kamu veritabanlarında tutulan verileri ifade etmektedir. Peki, bu bilgiler ışığında açık devlet kavramı nasıl tanımlanabilir? Yazar, şeffaf, hesap verilebilir ve katılımcı bir yönetim modeli olarak açık devletin tanımlandığını belirtmektedir. Devlet kurumlarının verilerini, halka açması bağlamında açık devlet uygulamalarından beklenen faydalar ise demokratik kontroller, yönetime katılım, şeffaflık, hesap verilebilirlik, verimlilik vb. olarak detaylandırılmıştır. Bunun yanında, açık devlet mantığında, verilerin paylaşımına yönelik birtakım yasal ve politik, teknik, ekonomik, operasyonel ve kültürel zorlukların olduğu belirtilmiştir. Bölüm sonunda ise, canlı uygulama örnekleri olarak ABD, BK ve Singapur devlet verilerine ait web portalları tanıtılarak bilgi verilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü “açık devlet verisi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; kamu sektöründe Elektronik Belge Yönetim Sistemleri (EBYS) temelinde açık devlet verilerinin yönetim süreçlerinden bahsedilmiştir. Özellikle elektronik belgelerin sahip oldukları değerler/özellikler bağlamında açık devlet verilerinin de tıpkı elektronik belgelerin yönetim tarzları gibi yönetilmesi gerekliliği önemle vurgulanmıştır. Bu bağlamda, EBYS uygulamaları neticesinde oluşan elektronik belgelerin, açık devlet uygulamalarının ilk aşama örneği olan e-devlet uygulamalarının temelini oluşturduğu; belgelerin sahip olduğu güvenilirlik, bütünlük, kapsamlılık, uyumluluk vb. özellikleri ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği, yazar tarafından vurgulanmıştır. Buna ek olarak, e-devlet uygulamalarının halka sağladığı birçok faydasından (katılım, e-demokrasi, güven, verimlilik, daha az bürokrasi vb.) bahsedilerek, e-devlet uygulamalarında etkin bir elektronik belge yönetiminin; daha hızlı karar verme, süreçlerde maliyet tasarrufu, etkin işbirlikleri, kurumsal hafızanın korunması vb. gibi olumlu yönlerin daha da artacağı belirtilmektedir. Etkili ve tam (eksiksiz) bir elektronik belge yönetimi neticesinde oluşan veri ve bilgilerin, açık devlet süreçlerinin ana hedefleri olan açıklık, şeffaflık, hesap verilebilirlik, demokratik katılım ve işbirliği ile ekonomik değer yaratma konularında katkısının olacağı ifade edilmektedir. Tıpkı belge ve arşiv yönetimi süreçlerinde gerçekleştirilen aşamalar gibi, verilerin de halka sunulmasından önce yapılması gereken birtakım zorunlu işlemler bulunmasından hareketle, açık verilerin sunulmasında gerekli olan aşamalar, çeşitli modeller bağlamında açıklanarak konunun daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Örnek olarak; veri kataloglarının hazırlanması konusu; erişim, lisans, yapısal ve güvenlik anlamlarında değerlendirilmiştir. Son olarak, açık devlet lisanslarından (Creative Commons (CC), Creative Commons Attribution License, ODBL vb.) bahsedilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Dördüncü bölüm, “açık devlet ve yasal çerçevesi, Türkiye’de mevcut durum, yasal dayanaklar ve mevzuat koşulları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; devlet verilerinin kullanımı yasal çerçeveler bazında incelenerek detaylandırılmıştır. Ayrıca Türkiye’de açık devlet uygulamalarına temel olabilecek yasal düzenlemeler açıklanmıştır. Resmi kamu verilerinin paylaşılmasına yönelik olarak üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri, bu verilere nasıl erişileceği konusunun açıklığa kavuşturulması olarak göze çarpmaktadır. Bu anlamda düzenlemeler yapılırken; bilgi ve belgeleri kimlerin talep edebileceği, hangi veri ve belgelerin koruma altında olacağı, erişimin ücretlendirilmesi, telif hakları, erişim yetkilendirmeleri ve kısıtlar belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü her ne kadar verilerin paylaşımı konusu tüm toplumu ilgilendirse de, devlet yönetiminde hassaslığa sahip bazı veri, bilgi ve belgelerin (kişisel veri ve bilgiler ile devlet sırları vb.) yayınlanması doğru değildir (veya anonimleştirilerek yayınlanması kabul edilebilir). Bölümün son kısımlarında ise, Türkiye’de açık devlet kavramı ile ilgili olan yasal mevzuat ve strateji belgeleri incelenmiş ve açık devlet politikasının bulunmadığı, fakat bazı kanun, düzenleme ve strateji belgelerinde konu ile ilgili ön çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Beşinci bölüm, “Türkiye’de açık devlet uygulamaları ve kamu verilerinin açılması süreçleri için bir model önerisi” başlığını taşımaktadır. Bölüm, doktora tezinin ana unsuru olan açık devlet model önerisinin tanıtımı ile başlamaktadır. Yazar, modeli kurgularken; standartlar, uygulama örnekleri, benzer model çalışmaları ve yasal mevzuat örneklerinden yararlanmıştır. Üç temel aşamada kurgulanan modelin ilk aşaması politika ve düzenleme unsurudur. Etkili bir açık devlet sürecinin uygulanabilmesi, bu süreçlerin temelini oluşturan veri ve bilgi akışlarının uygun ve doğru politika ve stratejiler bağlamında belirlenmesini gerektirmektedir. Verilerin paylaşımının yasal bir zemine oturtulması, şeffaf, hesap verilebilir ve katılımcı yönetim anlayışının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümlerde, Birleşik Devletler Başkanı Barack Obama’nın “açık devlet” uygulamalarının, seçim vaadinde yer aldığı belirtilmiş ve süreçlerin daha etkili ilerlemesi açısından bu şekilde bir uygulamanın daha etkili olduğu belirtilmiştir. Geliştirilen politika ve stratejiler, bilgiye erişimin hangi boyutlarda olması gerektiğine de yardımcı olmaktadır. Açık devletin temel unsurlarından olan şeffaflığın teşvik edilmesi, mevcut politika ve stratejilerinde görünür olmasını sağlamakla mümkün olmaktadır. Modelde ayrıca açık verilerin sağlanmasında verimli ve etkili bir deneyiminin, ancak yasal ve politik altyapılarla desteklenmesi halinde mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Tabi bu verilerin belirli erişim kısıtları ve yetkilendirmeler ile güvenlik prosedürleri bağlamında korunması da, bu yönde politikaların geliştirilmesi ile mümkün olduğu belirtilmiştir. Son olarak verilerin paylaşılması neticesinde toplulukların entegrasyonunun sağlanması ile yeni bir kültür oluşturulacağından bahsedilmektedir. Modelin ikinci aşaması, organizasyonel yapıyı içermektedir. Süreçlerin etkin, sürdürülebilir ve birlikte çalışabilirlik bağlamında yapılabilmesinin, dirayetli, dinamik ve güçlü bir organizasyonel yapı ile

mümkün olduğunun altı çizilmektedir. Organizasyonel politikaların yapıcı nitelikte olması, açık verilerin paylaşımına katkıda bulunmaktadır. Bu verilerin erişilebilirliği, kullanılabilirliği ve yeniden kullanımı ise gelişmiş bir teknik altyapıya sahip olmakla mümkündür. Bu bağlamda teknik yeterliliklerin sağlanabilmesi adına strateji, rehber ve eylem planlarının geliştirildiği belirtilmiştir. Verilerin yayınlanması, kurumlarda çalışan yetkin personel tarafından yapılacağından, bu aşamada kullanıcı eğitimlerinin verilmesi ve farkındalık yaratılması, veri yayın aşamasında oldukça fayda sağlayacaktır (örnek; veri kataloglarının hazırlanması). Modelin üçüncü ve son aşaması veriler ile ilgilidir. Veri aşamasını üç ayrı boyutta inceleyen yazar, verilerin sağlanması ve tanımlanmasına yönelik olarak; tamlık, birincilik, güncellik, erişim kolaylığı, makinece okunabilirlik, standart kullanımı, lisanslama ve kalıcılık gibi birçok ilkenin bu aşamada gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda; veri kataloglarının oluşturulurken sayılan bu özelliklerin mutlaka olması gerekmektedir. Verilerin gözden geçirilmesi ise, yayından bir önceki aşamada hassas, gizli veya kişisel verilerin, veri setlerinde yer alıp almadığının değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Gerek standartlar gerekse lisanslara uygun bir yapıda verilerin paylaşılması önem arz etmektedir. Bu şekilde değerlendirilen veriler, son aşama olarak yayınlanabilir hale getirilmektedir.

Küresel bilgi yönetimi uygulamaları, yakın bir gelecekte, daha önceden hayal edilemeyen veri ve bilgilerin üretilmesini, paylaşılmasını ve kullanılmasını sağlayacaktır. Kaldı ki şu anda bile bu ütopyik yapının etkilerini görebiliyoruz. Neredeyse sonsuz sayıda içeriğin oluşturulduğu günümüzde, resmi koruma zırhı bulunan devlet verilerinin bile paylaşılması gündeme gelmişken –ki bazı gelişmiş devletler bunu yıllardır yapıyor- bilginin erişimine ve paylaşılmasına yönelik devrim niteliğinde yapılan değişikliklerin, bununla sınırlı kalmayacağı öngörülebilir. Resmi verilerin, bazı kısıtlar (gizlilik, güvenlik vb.) dışında tüm kamuoyu ile paylaşılması, dünya demokrasilerinin çoğulculuk, katılımcılık ve şeffaflık boyutlarında yeni bir yapılanmaya gideceğini bizlere göstermektedir. Demokrasilerin böyle bir yapı içerisinde geliştirilmeye çalışmasına yönelik resmi politikaların oluşturulup, hayata geçirilmesiyle değerler, normlar ve tutumlar da değişecek; katılımcılık ilkesi gereği sıradan vatandaşlar bile resmi süreçlerin hangi bağlamda nasıl yürütüldüğünü, detayları ile görme fırsatı elde edeceklerdir.